

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-57>

УДК 316.42

Зелінська Г.О., Потьомкіна Н.Ю.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ЯК ІНДИКАТОР ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Анотація. Проаналізовано Індекс людського розвитку за 2017 рік, а також ІЛР з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), Індекс гендерного розвитку (ІГР), Індекс гендерної нерівності (ІГН). Визначено основні джерела нерівностей усередині країн, які призводять до розривів у показниках якості освіти, медичного обслуговування, а також між очікуваними та середніми роками навчання. Обґрунтовано регіональні тенденції в області людського розвитку регіонів світу. У результаті проведеного дослідження встановлено, що між Україною та іншими країнами залишаються значні відмінності. Запропоновано враховувати Індекс гендерного розвитку та Індексу гендерної нерівності для сприяння якісному прогресу в області людського розвитку.

Ключові слова: людський розвиток, Індекс людського розвитку, Індекс гендерного розвитку, нерівність, Індекс гендерної нерівності.

Zelinska Halyna, Potiomkina Nataliia

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

**INDEX OF HUMAN DEVELOPMENT AS AN INDICATOR
OF QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION**

Summary. The Human Development Index for 2017, as well as the HDI, which takes into account socioeconomic inequalities (IHDI), the Gender Development Index (GDI), and the Gender Inequality Index (GII) are analyzed. The dynamics of HDI is determined by changes in health, education and income. The human development index, adjusted to take into account inequality, makes it possible to compare inequalities within the country, with the higher inequality; the more the HDIs of this country are lowered. The gross national income per capita, based on purchasing power parity, plays a significant role in the HDI indicator. To promote sustainable and long-term progress in human development, it is vitally important to emphasize quality. The main sources of inequalities inside countries, which lead to ruptures in the indicators of quality of education, medical care, as well as between the expected and mean years of schooling, are determined. The Human Development Index, taking into account socio-economic inequalities (IHDI), takes into account the inequality in all three HDIs, by “subtracting” the average value of each plane according to its level of inequality. Gender Development Index (GDI) shows gender inequality in three areas: reproductive health, empowerment and economic activity. Regional trends in the field of human development of regions of the world are substantiated. One of the key causes of inequality is an abyss that divides women and men into opportunities, achievements and the distribution of rights and powers. As a result of the conducted research it is found that significant differences remain between Ukraine and other countries. Disparities within and between countries continue to slow down progress. The massive inequality in the welfare of people makes it questionable the sustainability of the progress of human development. It is suggested to take into account the Gender Development Index and the Gender Inequality Index in order to promote qualitative progress in the field of human development.

Keywords: human development, Human Development Index, Gender Development Index, inequality, Gender Inequality Index.

Постановка проблеми. Важливу роль у оцінці довгострокового прогресу людського відіграє Індекс людського розвитку (ІЛР). Цей підсумковий показник вимірюється у трьох основних площинах: довготривале та здорове життя, доступ до знань, гідний рівень життя. Довге і здорове життя вимірюється середньою тривалістю життя. Рівень знань вимірюється середньою кількістю років, витрачених на освіту дорослим населенням, тобто середньою кількістю років навчання протягом життя у людей віком від 25 років; а доступ до навчання та знань – очікуваними роками навчання для дітей-першокласників, тобто загальною кількістю років навчання, на які дитина, що досягає шкільного віку, може розраховувати, якщо панівні моделі вікових показників зарахування до школи залишаються незмінними протягом життя дитини. Рівень життя вимірюється валовим національним доходом (ВНД) на душу населення в доларах постійної купівельної спроможності рівня 2011 року, конвертованих за коефіцієнтами переходу на паритет купівельної спроможності (ППК).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день розроблено широке коло методичних підходів і рекомендацій, що використовуються для ідентифікації, порівняльного аналізу та оцінки людських ресурсів у країнах світу, що відображено у працях Мартинової Л.Б. [1, с. 11–52], Смачило В.В. [2, с. 230–239], а також Бородіної О.М., Грیشнової О.А., Долішнього М.І., Мандибури В.О., Лібанової Е.М. та інших. На регіональному рівні проблеми людського розвитку стали предметом дослідження Семів Л.К. [5], Садової У.Я. [6], Безтілесної Л.І. [7], Зелінської Г.О. [8] тощо, в яких висвітлювався вплив окремих складових на регіональний індекс людського розвитку (ІЛР).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Високо оцінюючи розроблений методичний інструментарій аналізу різних аспектів оцінки людського розвитку, що існують у сучасній науці, вважаємо, що окремі питання дослідження людського розвитку на міжнародному рівні та в Україні і її регіонах зокрема залишаються дискусійними.

Формулювання цілей статті. Головною метою дослідження є оцінка складових людського розвитку, які спричиняють диспропорції на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провівши аналіз опублікованого Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) новітнього рейтингу 189 країн і територій за Індексом людського розвитку (ІЛР), можна стверджувати, що Норвегія, Швейцарія, Австралія, Ірландія і Німеччина лідирують, а Нігер, Центральноафриканська Республіка, Південний Судан, Чад і Бурунді займають останні місця в цьому рейтингу, що відображає проведені за допомогою ІЛР вимір національних досягнень за показниками здоров'я, освіти і доходу [4].

В оновленій статистиці представлено Індекс людського розвитку за 2017 рік для 189 країн і територій, визнаних ООН, а також ІЛР з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), індекс гендерного розвитку (ІГР), індекс гендерної нерівності (ІГН) та розділ із п'ятьма інформаційними панелями.

У світовому масштабі тенденція спрямована на продовження прогресу в області людського розвитку (ІЛР); при цьому багато країн перейшли за рівнем ІЛР в більш високу категорію: з 189 країн сьогодні в групу з дуже високим рівнем людського розвитку входять 59 країн, а в групу з низьким рівнем ІЛР потрапили 38 країн. Всього вісім років тому, в 2010 р, чисельність цих груп становила, відповідно, 46 і 49 країн.

Найбільше зростання рейтингу за ІЛР за період з 2012 по 2017 році відбувся в Ірландії, яка піднялася на 13 позицій; інтенсивно розвивалися також Туреччина, Домініканська Республіка і Ботсвана, кожна з яких піднялася на вісім позицій. Всі три випадки найбільш різкого зниження рейтингу за ІЛР відносяться до країн, порушених конфліктами: найбільше зниження рейтингу за ІЛР відбулося в Сирійській Арабській Республіці – на 27 позицій, за якої йдуть Лівія (26 позицій) і Ємен (20 позицій).

Динаміка ІЛР визначається змінами показників в області здоров'я, освіти і доходу.

Що стосується тривалості навчання, то сьогоднішні діти шкільного віку можуть сподіватися, що вони пробудуть в школі на 3,4 роки довше, ніж покоління 1990 р.

Середні рівні ІЛР значно підвищилися за період з 1990 р. – на 22 відсотки в світовому масштабі і на 51 відсоток у найменш розвинених країнах, – відображаючи той факт, що в середньому люди живуть довше, мають більш високий рівень освіти і більший дохід. Однак по країнах і регіонах світу продовжують зберігатися масштабні відмінності в рівні добробуту людей.

Сьогодні дитина, що народилася в Норвегії – країні з найвищим ІЛР – може сподіватися дожити майже до 83 років і вчитися в школі майже 18 років. А дитина, що народилася в Нігері – країні з найбільш низьким ІЛР – може сподіватися дожити тільки до 60 років і провести в школі всього п'ять років [3].

Більш пильний погляд на складові елементи зведених статистичних показників дозволяє виявити несправедливість у розподілі результатів в галузі освіти, доходу та очікуваної тривалості

життя всередині країн. Індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням нерівності, дає можливість порівняти нерівності усередині країни, причому чим вища нерівність, тим сильніше знижується ІЛР даної країни.

Хоча значна нерівність спостерігається в багатьох країнах, включаючи деякі з найбільш багатих, в середньому воно сильніше проявляється в країнах з невисоким рівнем ІЛР. Країни з низьким і середнім рівнем ІЛР втрачають відповідно 31 і 25 відсотків свого рівня ІЛР через нерівності, а в країнах з дуже високим рівнем втрати ІЛР в середньому складають 11 відсотків.

Нерівність за валовим національним доходом на душу населення можна прослідкувати на рис. 1.

Можна помітити, що вагому роль в показнику ІЛР відіграє валовий національний дохід на душу населення за паритетом купівельної спроможності. Показники у країн, що займають найвищі місця в рейтингу, більше, ніж удвічі перевищують значення показників країн середньої категорії, що спричиняє значні диспропорції розвитку людського потенціалу у світі.

Нерівність між країнами і всередині країн, у всіх своїх формах і вимірах, обмежує альтернативи вибору і діапазон можливостей людей, виконуючи роль гальма для прогресу.

Одним з головних джерел нерівності усередині країн є розрив у можливостях, досягнення і розподілі прав і повноважень між чоловіками і жінками. У світовому масштабі середнє значення ІЛР для жінок на шість відсотків нижче, ніж для чоловіків, що пов'язане з більш низьким доходом і освітнім рівнем жінок у багатьох країнах.

Незважаючи на гідне похвали збільшення чисельності дівчат, які відвідують школу, значні соціальні відмінності між чоловіками і жінками в інших ключових аспектах життя зберігаються. Особливо серйозною проблемою залишається розширення прав і можливостей жінок.

Загальносвітовий показник економічної активності жінок нижче, ніж відповідний показник для чоловіків – 49 відсотків проти 75-ти. А коли жінки виходять на ринок праці, то рівень безробіття серед них на 24 відсотки вище, ніж серед їхніх колег-чоловіків. Крім того, жінки повсюдно виконують набагато більший обсяг неоплачуваної домашньої праці, а також послуг з догляду за дітьми, хворими та людьми похилого віку, ніж чоловіки.

В цілому частка місць в парламенті, займаних жінками, також залишається низькою, хоча і варіюється по регіонах – від 17,5 і 18 відсотків в Південній Азії і Арабських державах – до 29 відсотків в країнах Латинської Америки і Карибського басейну і державах – членах ОЕСР [3].

Насильство по відношенню до жінок впливає на суспільство в усіх країнах, а в деяких регіонах шлюбів з неповнолітніми і висока народжуваність в підлітковому віці серйозно обмежують альтернативи і можливості вибору для багатьох молодих жінок і дівчат. В країнах Південної Азії 29 відсотків жінок у віці від 20 до 24 років були видані заміж до 18-річного віку.

Висока підліткова народжуваність, раннє материнство, а також незадовільний і нерівний доступ до допологового і післяпологового медич-

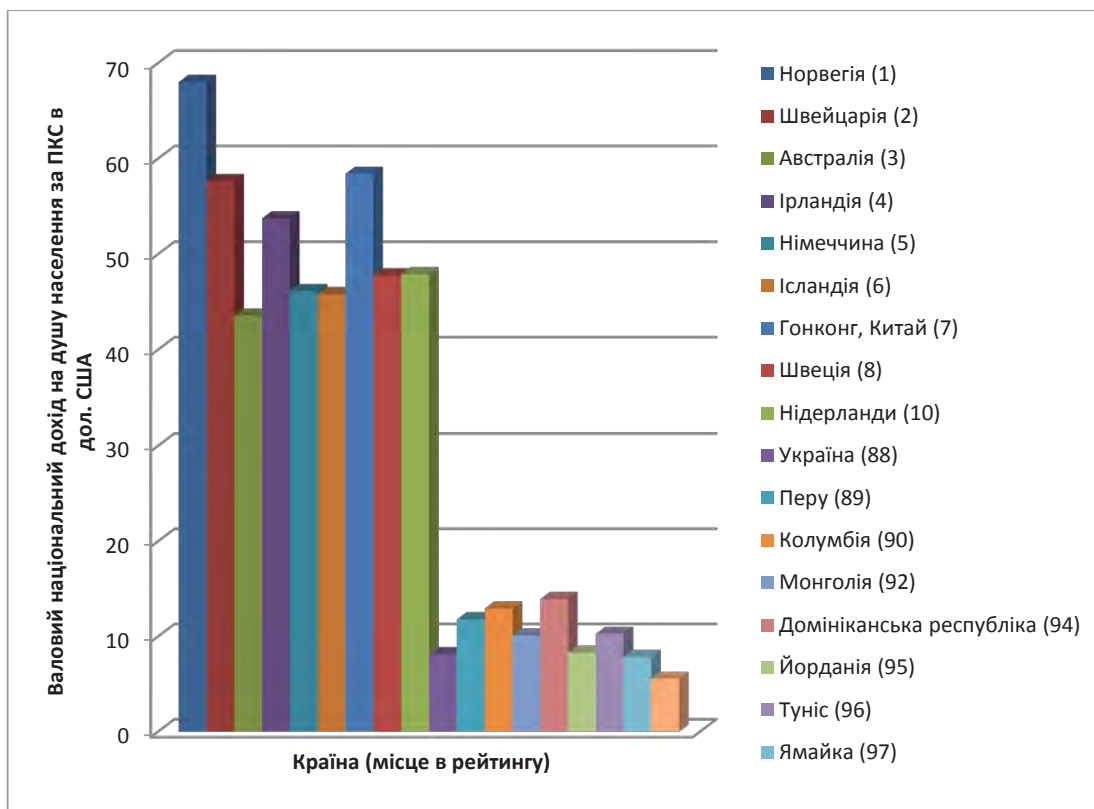

Рис. 1. Рейтинг країн за ВВП на душу населення за ПКС, дол. США, 2017 рік

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

ного обслуговування ведуть до високого коефіцієнту материнської смертності. Рівень народжуваності в підлітковому віці в країнах Африки на південь від Сахари, що становить 101 на 1 тис. живонароджених, більш ніж в два рази перевищує середньосвітовий показник – 44 на 1 тис. живонароджених. У країнах Африки на південь від Сахари коефіцієнт материнської смертності становить 549 випадків смерті на 100 тис. живонароджених. Разом з тим в деяких країнах цього регіону, зокрема, в Кабо-Верде, досягнуто значне зниження даного показника (42 випадки смерті на 100 тис. живонароджених).

Між країнами існує колосальний розкид показників, що характеризують якість освіти, медичного обслуговування, а також багато інших ключових аспектів життя.

Існує неабиякий розрив між очікуваними та середніми роками навчання (рис. 2).

Важливо зазначити, що цей розрив помітний як і у високорозвинених країн, так і в країн з середнім рівнем розвитку.

У країнах Африки на південь від Сахари в початковій школі на одного вчителя припадає в середньому 39 учнів. Друге місце від кінця за цим показником займає регіон Південної Азії, де на одного вчителя припадає 35 учнів. У той же час в країнах ОЕСР, Східної Азії та Тихоокеанського регіону, а також Європи і Центральної Азії один учитель доводиться на 16-18 учнів початкової школи. І якщо в країнах ОЕСР і Європи і в Східній Азії і Тихоокеанському регіоні на кожні 10 тис. чол. населення в середньому припадає, відповідно, 29 і 28 лікарів, то в Південній Азії –

тільки вісім, а в країнах Африки на південь від Сахари – менше двох.

Увага жителів планети в значній мірі залучена до статистичних даних, в яких міститься тільки частина правди про життя людей. Наприклад, стає все більш зрозуміло: не можна обмежуватися підрахунками того, скільки дітей ходить в школу; слід також поцікавитися, чому їх там вчать. Для сприяння сталому і довгостроковому прогресу в області людського розвитку життєво важливо робити акцент на якість [3].

ІЛР і інші показники ЛР дозволяють виявити найважливіші регіональні тенденції в області розвитку:

– Арабські держави. У період з 1990 р середнє значення ІЛР по регіону зросла на 25,5 відсотків. У той же час при коригуванні з урахуванням нерівності сумарне значення ІЛР Арабських держав знижується на 25 відсотків. Даний регіон також займає друге місце серед усіх регіонів, що розвиваються по інтенсивності гендерного розриву, вимірюваного Індексом гендерного розвитку (14,5-відсотковий розрив між чоловіками і жінками по показником ІЛР). Найнижчим серед регіонів, що розвиваються є і коефіцієнт економічної активності жінок, що становить 21 відсоток.

– Східна Азія і Тихоокеанський регіон. Даний регіон займає друге місце по показником зростання ІЛР за період 1990-2017 рр. – 41,8 відсотка. Однак його ІЛР при коректуванні з урахуванням нерівності знизився на 15,6 відсотка. Хоча гендерний розрив між чоловіками і жінками, вимірюваний за ІЛР, становить 4,3 відсотка, що нижче шестипроцентного середньосвітового

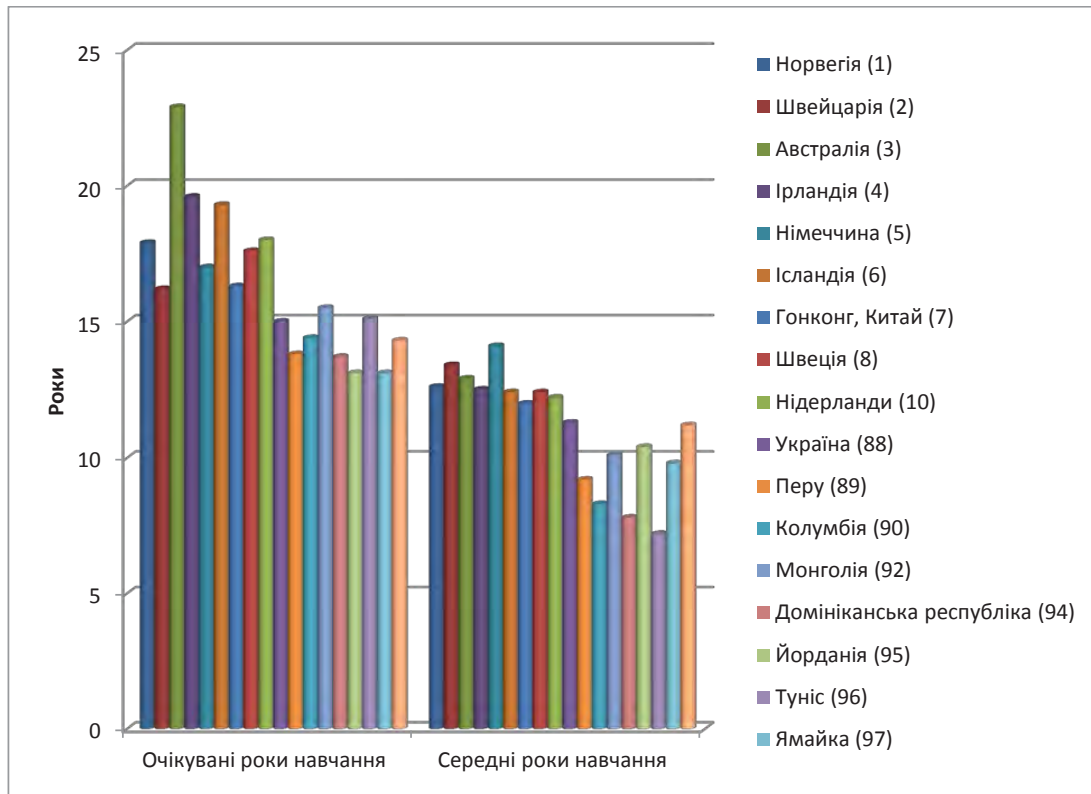

Рис. 2. Очікувані та середні роки навчання в країнах, 2017 рік

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

показника, частка місць в парламенті, займаних жінками, залишається однією з найнижчих серед регіонів, що розвиваються і становить 19,8 відсотка в порівнянні з середньосвітовим показником 23,5 відсотка.

– Європа і Центральна Азія. Середнє значення ІЛР для даного регіону – 0,771, саме найвище серед регіонів, що розвиваються. Регіон також демонструє найнижчі втрати ІЛР при коригуванні з урахуванням нерівності – 11,7 відсотка, що аналогічно показнику країн ОЕСР (11,9 відсотків). У ньому також відзначений найнижчий рівень нерівності між чоловіками і жінками серед регіонів, що розвиваються, вимірюваний Індексом гендерної нерівності. Однак коефіцієнт економічної активності серед жінок як і раніше набагато нижче, ніж серед чоловіків (45,5 відсотка проти 70,3), а жінки займають лише 20,7 відсотка місць в парламенті.

– Латинська Америка і Карибський басейн. У цьому регіоні досягнуто високого рівня людського розвитку, другий після Європи і Центральної Азії. Однак після коригування з урахуванням нерівності регіональний ІЛР падає на 21,8 відсотка внаслідок нерівного розподілу досягнень в області людського розвитку, особливо по показником доходу. В регіоні найнижчий розрив між чоловіками і жінками, вимірюваний Індексом гендерної нерівності, що становить два відсотки, що нижче шестипроцентного загальносвітового показника. Однак регіон займає друге місце по народжуваності серед підлітків, а коефіцієнт економічної активності серед жінок значно нижче, ніж серед чоловіків (51,6 відсотка проти 77,5).

– Південна Азія. У Південній Азії відзначений найшвидше зростання ІЛР серед країн, що розвиваються регіонів – на 45,3 відсотка – за період після 1990 року. Протягом цього періоду очікувана тривалість життя при народженні виросту на 10,8 років, а очікувана тривалість навчання дітей – на 21 відсоток. Втрати ІЛР після коригування з урахуванням нерівності складають близько 26 відсотків. У Південній Азії відзначений найбільший розрив між чоловіками і жінками, вимірюваний за ІЛР – 16,3 відсотка.

– Африка на південь від Сахари. В регіоні відзначений 35-відсоткове зростання ІЛР за період з 1990 р. Дванадцять країн даного регіону зараз входять до групи країн із середнім рівнем людського розвитку, а чотири країни – Ботсвана, Габон, Маврикій і Сейшельські Острови – до групи країн з високим рівнем людського розвитку. Африка на південь від Сахари має найвищий показник регіонального шкоди від коригування ІЛР з урахуванням нерівності (31 відсоток). У Руанді найвища в світі частка місць в парламенті, займаних жінками (55,7 відсотка) [3].

Між Україною та іншими країнами залишаються значні відмінності, коли йдеться про добробут населення. Дитина, народжена зараз у Норвегії – країні з найвищим ІЛР – ймовірно проживе понад 82 роки і навчатиметься майже 18 років. Водночас хлопчик, народжений в Україні, найімовірніше проживе 63 роки і присвятить навчанню 12 років. Хоча значна нерівність виникає у багатьох країнах, включаючи деякі найзаможніші країни, в середньому такі країни як Україна, де фіксується нижчий рівень людського розвитку, зазнають більших втрат.

Загалом в Україні спостерігається тенденція до поступового покращення в сфері людського розвитку, але попереду ще чимало роботи: Україна перебуває станом на 2017 рік на 88 місці у рейтингу з 189 країн, для яких вираховується ІЛР. Проте такий показник все ж дозволив країні потрапити у вищу категорію людського розвитку.

За 2017 рік Україна отримала значення ІЛР 0,751, що є нижчим за середнє значення для країн у групі з високим Індексом людського розвитку, який становить 0,757, та нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії, що складає 0,771 (табл. 1, рис. 3). У період з 1990 по 2017 рр. очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилася на 2,3 року, середня кількість років навчання збільшилася на 2,2 року. Останнім часом рівень життя в Україні, що визначається валовим національним доходом (ВНД) на душу населення, дещо зріс: приблизно на 9% у 2015-2017 рр.

ІЛР є середнім показником основних досягнень людського розвитку в країні. Проте, як і всі середні показники, ІЛР приховує нерівність розподілу людського розвитку серед населення на рівні країни. З цієї причини, у 2010 році ПРООН представило Індекс людського розвитку з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), який враховує нерівність у всіх трьох площинах ІЛР, шляхом «вирахування» середньо-

го значення кожної площини відповідно до її рівня нерівності [3].

ІЛР України за 2017 рік становив 0,751. Проте, коли значення зменшилося з урахуванням нерівності, ІЛР впав до 0,701, втрата у 6,6 % зумовлена нерівномірністю розподілу індексів за площинами ІЛР. Втрати через нерівність для Казахстану та Російської Федерації становили 7,9% і 9,5% відповідно. Водночас коефіцієнт людського розвитку з урахуванням нерівностей для України становив 6,5%, Індекс людського розвитку з урахуванням соціально-економічної нерівності впав до 0,701. Проте прояви нерівності в Україні спостерігалися менше ніж у деяких інших країнах, зокрема у Казахстані та Російській Федерації, які відповідно мали більший розрив – 7,9% та 9,5% відповідно. Таким чином, ІЛР з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН) для України засвідчує менше нерівностей, що стосуються валового національного доходу (ВНД), середньої тривалості життя та рівня знань, у порівнянні з деякими заможнішими сусідніми країнами.

У 2014 році Офіс доповідей про людський розвиток запровадив новий індикатор – Індекс гендерного розвитку (ІГР), – розрахунки якого здійснювалися на основі Індексу людського розвитку, диференційованого за статтю ознакою, та визначений як співвідношення жіночого і чоловічого ІЛР. ІГР вимірює гендерну нерівність у досягненнях у трьох основних сферах людського розвитку: здоров'я (визначається за співвідношенням очікуваної тривалості життя серед жінок та чоловіків при народженні); освіта (вимірюється за співвідношенням очікуваної тривалості навчання для дітей та дорослих віком від 25 років); можливість вільно розпоряджатися економічними ресурсами (вимірюється очікуваним ВНД на душу населення для чоловіків та жінок).

Наприклад, у 2017 очікувана тривалість життя для жінок становила 76,9 року, тоді як для чоловіків – 67,1 року. Хоча українські

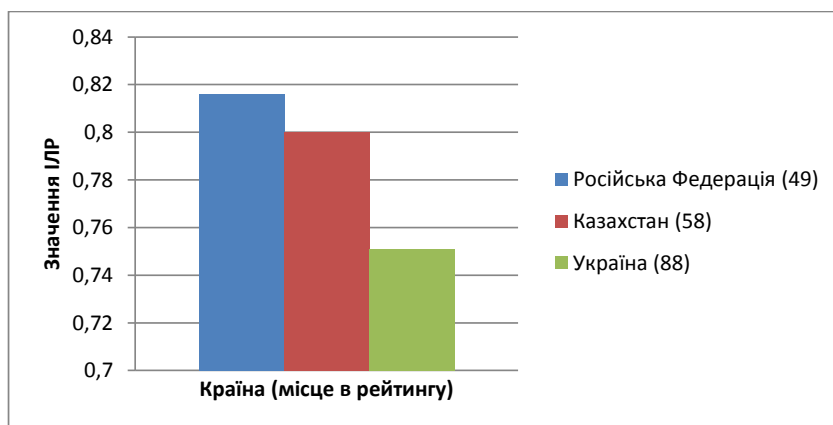

Рис. 3. Показник ІЛР для України та деяких країн СНД, 2017 рік

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

Показник ІЛР та його складові для України та деяких країн СНД станом на 2017 рік

Таблиця 1

Місце (Rank)	Країна (Country)	Індекс людського розвитку (Human Development Index HDI)	Очікувана тривалість життя при народженні, роки (Life expectancy at birth, years)	Очікувані роки навчання, роки (Expected years of schooling, years)	Середні роки навчання, роки (Mean years of schooling, years)	Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення, дол. США (Gross national income (GNI) per capita, \$)
49	Російська Федерація (Russian Federation)	0,816	71,2	15,5	12,0	24,233
58	Казахстан (Kazakhstan)	0,800	70,0	15,1	11,8	22,626
88	Україна (Ukraine)	0,751	72,1	15,0	11,3	8,130

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

жінки живуть довше за чоловіків, проте рівень їхнього економічного доходу нижчий. Коли мова йде про валовий національний продукт (ВНП), дохід жінок складає менше ніж 6 082 доларів на рік, а чоловіків – 10513. Однак показники очікуваної тривалості навчання як для жінок, так і для чоловіків, у середньому складають 11,3 року [3].

Загалом, ІПР розраховується для 164 країн. У 2017 році ІЛР для жінок в Україні становить 0,746 на протизагу 0,751 для чоловіків, таким чином значення ІПР дорівнює 0,993, що зумовлює попадання країни до групи 1. Для порівняння, ІПР для Казахстану та Російської Федерації складають 1,007 і 1,019 відповідно.

У 2010 році у Доповіді про стан людського розвитку вперше було використано показник Індексу гендерної нерівності (ІГН), який показує гендерну нерівність у трьох сферах: репродуктивне здоров'я, розширення прав і можливостей та економічна активність. Репродуктивне здоров'я вимірюється з урахуванням рівня материнської смертності та народжуваності серед дівчат-підлітків; розширення прав та можливостей визначається за кількістю парламентських місць, які належать жінкам, а також за наявністю середньої загальної та вищої освіти серед жінок і чоловіків; економічна активність визначається за рівнем участі жінок та чоловіків на ринку праці. ІГН можливо тлумачити як регрес людського розвитку, причиною якого є нерівність у досягненнях серед жінок та чоловіків.

Україна має показник ІГН – 0,285, посідаючи 61 місце серед 160 країн за індексом 2017 року. В Україні жінкам належить 12,3% місць у парламенті, а 94,5% дорослих жінок мають принаймні загальну середню освіту у порівнянні з 95,6% чоловіків. На кожні 100 000 живонароджених помирає 24 жінки через проблеми, що виникли під час вагітності; показник пологів серед дівчат-підлітків складає майже 24 пологи на 1000 жінок віком 15-19 років. Участь жінок на ринку праці становить 46,9% на протизагу 63,0% серед чоловіків. Для порівняння, за цим показником Казахстан та Російська Федерація посідають 43 і 53 позиції, відповідно.

Для молоді гендерний розрив зменшується, але у зрілому віці нерівність зберігається [3].

Необхідно докласти ще багато зусиль для покращення ситуації та подолання гендерного

розриву. Однією з ключових причин нерівності є прірва, що розділяє жінок та чоловіків у можливостях, здобутках і розподілі прав та повноважень. Середній показник ІЛР у світі для жінок на 6% нижчий, ніж для чоловіків, що пов'язано з низьким рівнем доходів та освіти жінок у багатьох країнах.

Загальносвітовий показник економічної активності жінок є нижчим, ніж серед чоловіків – 49% у жінок на протизагу 75% у чоловіків. На ринку праці рівень безробіття серед жінок на 24 % вищий, ніж серед чоловіків. Крім того, жінки у значно більшому обсязі, у порівнянні з чоловіками, виконують неоплачувану домашню роботу та доглядають за дітьми, хворими та літніми людьми.

Попри відчутний прогрес у збільшенні кількості дівчат, які навчаються, проблеми, пов'язані із репродуктивним здоров'ям, плануванням сім'ї, насильством та розширенням соціально-економічних прав продовжують існувати, перешкоджаючи рівним можливостям для жінок та дівчат в Україні.

Висновки з даного дослідження і перспективи. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що наявна нерівність у будь-якому її прояві обмежує вибір людей, звужує діапазон можливостей, сповільнюючи прогрес. Відповідно до результатів Індексу людського розвитку, прогнозується, що люди, які проживають у країнах з дуже високим рівнем людського розвитку, житимуть на 19 років довше та навчатимуться на 7 років більше, ніж ті, хто живе у країнах із низьким рівнем людського розвитку.

Масштабна нерівність в сфері добробуту людей змушує поставити під сумнів стійкість прогресу людського розвитку. Диспропорції всередині і між країнами продовжують гальмувати прогрес. У дитинстві і юності гендерний розрив скорочується, але в зрілому віці нерівність стійко зберігається. Саме тому подальші дослідження оцінки якості розвитку не повинні обмежуватися лише Індексом людського розвитку, адже він приховує нерівність розподілу людського розвитку серед населення на рівні країни. Саме тому важливо враховувати соціально-економічні нерівності у всіх трьох площинах ІЛР, визначаючи ІЛРН, а також диференціювати ІЛР за статевою ознакою, за співвідношенням жіночого і чоловічого ІЛР, розраховуючи Індекс гендерного розвитку (ІГР).

Список літератури:

1. Оцінка людського потенціалу: регіональний аналіз і прогноз : монографія / В.М. Нижник, Л.Б. Мартинова, М.Я. Зуб та ін.; за наук ред. Нижника В.М. Хмельницький : ХНУ, 2015. 501 с.
2. Смачило В.В. Теоретико-методичні аспекти оцінки трудового потенціалу регіону. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика* : зб. наук. пр. / Ін-т соц.-труд. відносин ; ред. кол. : А.М. Колот (голова) [та ін.]. Київ : КНЕУ, 2016. Вип. 1. С. 230–239.
3. Індекс людського розвитку: Україна посіла 88 позицію серед 189 країн. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html> (дата звернення: 25.11.2018).
4. Human Development Reports. URL: <http://hdr.undp.org/en/2018-update> (дата звернення 25.11.2018).
5. Семів Л.К. Регіональна політика: людський вимір : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2004. 392 с.
6. Садова У. Людський розвиток у світлі нових підходів до вимірювання якості трудового життя. *Україна: аспекти праці*. 2013. № 8. С. 25–32. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uap_2013_8_5.pdf
7. Безтелесна Л.І. Управління людським розвитком та його фінансове забезпечення в Україні: оцінка та перспективи : монографія. Рівне : НУВГП, 2010. 361 с.
8. Регіональні особливості формування, оцінювання та використання людського капіталу / Г.О. Зелінська, У.Я. Садова, Я.С. Витвицький; М.О. Данилюк (ред.). Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2006. 124 с.

References:

1. Nyzhnyk V.M., Martynova L.B., Zub M.Ya. (2015). Otsinka liudskoho potentsialu rehionalnyi analiz i prohnoz [Human potential assessment: regional analysis and forecast]. Khmelnytskyi : KhNU. (in Ukrainian)
2. Smachylo V.V. (2016). Teoretyko-metodychni aspekty otsinky trudovoho potentsialu rehionu [Theoretical and methodological aspects of labor potential assessment of the region]. Kyiv : KNEU. (in Ukrainian)
3. Indeks liudskoho rozvytku: Ukraina posila 88 pozytsiiu sered 189 krain. Available at: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html> (Accessed 25 November 2018)
4. Human Development Reports. Available at: <http://hdr.undp.org/en/2018-update> (Accessed 25 November 2018)
5. Semiv L.K. (2004). Rehionalna polityka: liudskiy vymir [Regional policy: human dimension]. Lviv : IRD NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
6. Sadova U., Hrynkevych O., Telishevska Yu. (2013). Liudskiy rozvytok u svitli novykh pidkhodiv do vymiriuvannya yakosti trudovoho zhyttia [Human development in the light of new approaches to measuring the quality of working life]. *Ukraina: aspekty pratsi*, no. 8, pp. 25–32.
7. Beztelesna L.I. (2010). Upravlinnia liudskym rozvytkom ta yoho finansove zabezpechennia v Ukraini: otsinka ta perspektyvy [Human development and financial management in Ukraine: assessment and perspectives]. Rivne : NUVHP. (in Ukrainian)
8. Zelinska H.O., Sadova U.Ya., Vytvytskyi Ya.S. (2006). Rehionalni osoblyvosti formuvannya, otsiniuvannya ta vykorystannya liudskoho kapitalu [Regional peculiarities of formation, estimation and use of human capital]. Ivano-Frankivsk : IFNTUNH. (in Ukrainian)